

Sam.

Dr. Ivo Šorli.

1.

Simon Sedej je stal ob oknu in je gledal malomarno ven na strma, zelena brda. Samo včasih se je obrnil in se je nasmehnil, če je preklel kateri izmučenih in naveličanih sopotnikov že desetič z istimi besedami posebno zadnji del vožnje po pusti soteski, tako globoko med hribe zarezani, da se ni videlo niti enkrat nebo nad njo.

Toda vlak ni bil kriv. Tolkel je s svojimi težkimi železnimi nogami besno ob tla in hropel, kakor bi se mu že samemu zase mudilo iz neprijazne sence, ki je ni hotelo biti konca.

No, slednjič vendar! Žarko solnce se mu je razlilo naenkrat čez glavo in potem hipoma čez vse dolgo zmajevsko telo, da je divje-veselo zavriskal in se zakadil kakor blazen ven na široko, svetlo ravnino. Toda le za trenutek, in že ga je pritisnil strojevodja, njegov gospodar, ki mu je sedel na tilniku, da je zamolklo zatulil in se splazil potem proti velikanski beli hiši sredi polja, kjer ga je čakala že nova gruča ljudi, da se obesi nanj na njegovi poti. Še dvakrat, trikrat mu je prhnilo iz nosa v besnem, živalskem sovraštvu in potem je trepetajoč obstal.

Simon Sedej je pogledal proti peronu in obraz se mu je hipoma stemnil. Vsa gospoda iz trga je bila tam. Ko bi se bil spomnil prej, da hodijo ravno ob tej uri sem gledat tujce in čakati, ali ne izstopi kak znanec, bi si bil izbral drug vlak.

Sicer sami prijatelji, celo dvoje, troje bivših ljubic vmes, — vsi bi mu pridrli z glasnim veseljem, pristnim ali hlinjenim, naproti, če bi se jim prikazal zdajle on, ki jim je prinesel življenja za deset, kadar je prišel: ljubezni in ljubosumnosti, zabave in jeze — toda bilo mu je pretežko pri srcu, da bi mogel prenesti njih šumne pozdrave.

O, saj ni bil prišel zato! Samo grozen strah ga je bil obšel, ko je konstatiral sam na sebi, da mu ni več nobene rešitve in da je celo čisto blizu njegov konec: strah pred pusto bolnično sobo, strah pred brezbržnimi ljudmi, ki bodo opravljali okrog njegove

postelje samo svojo hladno dolžnost, strah pred tujino, tujko, ki mu je prihajal njen dih že zdaj tako strašno mrzel v srce.

In tedaj je stala mahoma domovina, mati, pred njim. Kakor bolnega otroka ga vzame v naročje in ga zaziba mehko v zadnji sen. Tisto široko, svetlo, mogočnomodro nebo bo nad njim, ko bo sedel sam nad domačo dolino, in veliko solnce na njem in tihe prostrane njive pod njim. Na mehki trati bo ležal od jutra do večera in bo postajal bolj in bolj truden in se bo pogrezal globlje in globlje . . . In potem zaspi, da sam ne bo vedel kdaj. Nihče več ga ne bo smel dramiti, nihče več ne bo smel izpregovoriti glasne besede ž njim . . .

Spomnil se je bil prav te družbe iz trga in brezkončni gnus ga je stresel. Prvo uro, ko pride domov, naroči materi, naj odžene vsakega, ki bi prišel, z brezobzirno besedo, da hoče biti sam!

Tak je bil njegov sklep, ko je stopil v vlak proti domu. Tisti hip, ko je zabrlizgala piščal in so se prvič obrnila kolesa, je hotel, da je zaključeno življenje in da se prične njegovo umiranje. Kakor ranjena žival, ki se skriva v hosto, da počaka tam svoj konec, je hotel vsemu ubežati.

In zato je skočil zdaj po oni strani na tla in je hitel, skrit za vagoni, proti plotu na drugem koncu. In z enim skokom je bil zunaj na polju ter je zavil naglo po stezi na tej strani reke v prelepo stransko dolinico, sredi katere je ležala njegova rojstna vas.

Dospel je hitro do dreves in se je ozrl na cesto na onem bregu.

Gospoda iz trga se je vračala ravno čez veliki most; a ko je bila tam, se ni obrnila na levo proti domu, ampak na desno v njegovi smeri.

Sedej je obstal. Cesta je bila tako blizu, da bi ga morali spoznati, če bi šel dalje. In morda se vrnejo celo čez brv po tej stezi nazaj.

Sklenil je, da bi se jim vsekakor skril; za enkrat pa je hotel počakati, da se spravijo nekoliko naprej.

Naslonil se je na drevo in je gledal tja, da bi videl natanko, kdo so.

Dame so govorile živahno in vse vprek; od gospodov se je slišal čez reko samo kak smeh. Hodili so skupaj; samo gospa zdravnikova je bila s svojim kavalirjem nekoliko zadaj. Ah, lepa, grešna, poetična gospa zdravnikova! Lani, prav ob tem času sta

bila začela onadva . . . Morda bi se bil še pozdravil, vsaj za nekaj časa, da je ni srečal te lačne volkulje . . .

Ustavila se je zdaj pod jablano ob cesti in se je obrnila sem, da ji je mogel videti v cvetoči obraz. Tudi njenega spremljevalca je videl zdaj natanko, a ga ni poznal.

Morda ga je komaj sama poznala; ampak to je vedel, kaj mu je rekla v tem hipu, ko je pokazala med veje. Isto, kar njemu lani, ko je obstala ž njim prav tako pod tem drevesom: „Glej, kakor ta krasna jablana stojiš na polju mojega življenja, ljubček! In kakor to cvetje konec njenih vej so sladke in bele tvoje besede v temini moje noči.“

In potem je šla ž njim dalje, kakor gre zdaj z onim tam. In danes leto, danes dve leti, danes tri leta pojde prav tako in poreče prav iste besede, ker se ji zdijo lepe. In jablana bo cvetla prav tako in prav tako bo zahajalo solnce . . . Samo njega ne bo nikjer več!

Kako je pravzaprav ostudno vse to, — vsi ti zdravi, kričeči ljudje in vse te cvetoče jabolane, ki stoje ob cesti, da kaže gospa zdravnikova nanje in primerja svoje umazano življenje ž njih čistimi cveti! . . .

Za drugim ovinkom se je prikazala izza brda tudi njegova hiša. Stala je na holmu nad vasjo, nekoliko v ozadju. Mimo nje je peljala pot še dalje gori na pokopališče vrhu griča.

Tja gori ga poneso danes tri, štiri mesece. Videl je natanko belo krsto in dolgo vrsto ljudi za njo. Tudi gospoda iz trga je bila prišla. Kmetje molijo, te pa je samo groza, ker jih spominja gosposki tovariš v krsti še bolj, da pride tudi nanje enkrat vrsta.

Stal je kakor pribit na istem mestu, gledal je tja in je videl izprevod . . . A čudno, — čisto nič ga ni bilo strah . . . Saj je vseeno . . . eden malo prej, drugi nekoliko pozneje . . . Neznosno bi bilo samo, če bi vedel človek, da bo gospe zdravnikovi in vsem tem ničevim ljudem prizaneseno. Pa jim ne bo, in vsi pridejo počasi za njim!

Visoko, shujšano telo se mu je zravnalo in pod močnimi brki mu je zaigral zadovoljen nasmeh, ko je prinesel vetrček razposajeni krik družbe tam daleč pred njim sem čez.

„Vam že še preide! Čakajte, še strašit vas bodem hodil! In zdaj vam bom neprestano za petami, vragi! Nič se ne bom skrival jaz vam, vi se boste skrivali pred menoj!“

Strastna kljubovalnost ga je naenkrat obšla. Ko je bila družba prišla do vasi, je počakal, da bi videl, ali se vrne po cesti ali

pride sem na to stran; in ko je videl, da si je izbrala zadnjo pot, ji je šel počasi naproti.

Prišel je ravno do brvi, ko so dospeli oni izza drevja na nje drugi konec. Obstali so kakor na povelje in so strmeli nemo sem, ko je korakal sam čez deske. Gledal je naravnost tja in na vseh obrazih je bral isto presenečenje, isto grozo in isto obsodbo.

Široko je zamahnil s klobukom in bilo je kakor znamenje, da so se spomnili in ga kričeče, preveč kričeče pozdravili.

„Vi tukaj! Kaj je vas privedlo tako nenadoma? Velika noč? ...“ je vzkliknil zdravnik, ki je bil prvi in mu je iztegnil svojo roko naproti.

„Ne Velika noč, ampak umirat sem prišel! Zato, ker bi počival rad v domači zemlji. Preveč stane vožnja v krsti, pravijo, — žive mrličje prevažajo pa še za isto ceno kakor žive ljudi.“

Govoril je mirno, a tako glasno, da so ga slišali vsi, in s tako trdim obrazom, da so vsi okameneli in obstali molče pred njim.

Prvi se je obvladal zopet zdravnik.

„Kaj pa govorite, prijatelj! Kdo more reči — — —“

Sedej je obrnil počasi svoje hladne, ostre oči vanj.

„Gospod doktor, oziroma v tem slučaju: gospod kolega, če mi odpustite oni zadnji delček zadnjega rigoroza; kaj se bomo še mi med seboj imeli za norca? Še tri, kvečemu štiri mesece, kaj ne?“

Gledal ga je tako neizprosno, da je povetil oni svoje oči pred njim in ni mogel ničesar izpregovoriti.

Ali naenkrat se je ozrl Sedej po drugih in se je ustavil slednjič na gospe zdravnikovi.

„No? Niti ene besede tolažbe od nikoder? Ali ste me že vsi tako hitro pozabili in tako hitro zapustili?“

Tem bolj ledene in strupene so bile te besede, ker jih je gorko in otožno izgovoril.

Gospa zdravnikova je prebledela kakor smrt in je napravila z roko nehote majhno gesto predse.

„Kako čudno govorite, gospod Sedej!“

„To se vam le zdi, gospa! Zato, ker še niste vajeni. Danes dva meseca se vam ne bo zdelo prav nič več čudno. Če bom takrat namreč še živ. Ampak oprostite, gospoda, nesti moram to veselo novico še svoji materi. Klanjam se!“

Odkril se je zopet posebno globoko ter je naglo in ves čas visoko zravnan odšel.

Na polju tik pred vasjo je zagledal Pečnikovega Mohorja. Mož je strnil roke, ko ga je ugledal, in čez ves obraz se mu je zasvetilo.

„O, sam Bog vas je prinesel, gospod! Kolikokrat smo mislili na vas! Z našim Jakobom, veste, je zmerom slabše. Nobeden mu ne more pomagati; in tako smo si mislili, da boste vi, ko pridete... Tisto lani ga je tako pokrepčalo.“

„To so vse prazne stvari, Mohor. O svetem Mihelu ne bo ne Jakoba, ne mene več. Kaj dobrega mu še privoščite namesto premoženja. In tolaži naj vas, da moram umreti tudi jaz, ki sem hotel druge zdraviti.“

Nasmehnil se je prijazno in je hitel dalje. Dokler je mislil, da gleda Mohor še za njim, se je držal siloma pokoncu, potem pa se mu je naenkrat ušibilo izmučeno telo in ves sključen je zavil po stezi za vasjo po bližnjici gori proti domu.

Od vseh strani so vstajale mrke sence iz mraka, ki se je začel že razprostirati po dolini, in so iztegovale po njem svoje blede roke; in vsakotoliko mu je bilo, da bi se jim dal objeti, da bi se jim naslonil v naročje in se razjokal nad svojim mladim, a že ugasujočim življenjem. Toda vselej je privzdignil zopet s trdim izrazom svoje oči, da bi jih oplašil in jim pokazal, da je še vedno močna njegova volja.

„Če ne morem držati svojega telesa več pokoncu, svojo dušo bom tiščal do zadnjega vzdihla kakor v kleščah!“

Dospel je do starodavnega hrasta, odkoder se je videlo čez vso dolinico do kolodvora in odkoder je držala pot po ravnem do njegovega doma.

Razgrnilo se je bilo cvetja visoko v zraku v eno samo blestečo se streho, vse tja doli mimo vasi, da je bilo čudo videti; tam daleč na nasprotnih gričih pa se je belilo, kakor bi se paslo tisočero ovčic.

Stal je nepremično in je gledal mrzlo v ves ta kras. Zunaj njega je bil in nič več ni imel opraviti z njim.

„Čudna reč, ko ti ne segajo cvetoče veje več v srce in se njih mehki konci ne potaplajo več dobrikajoče vanje!“ je vzdrhtel. „Pa je vseeno lepo! Človek samo ne sme misliti vedno le na svojo malo, nevažno usodico.“

Vesel je bil samega sebe, da je tako hitro premagal slabost, zakaj bal se je, da mu bo bolj hudo, ko ugleda tako blizu pred seboj zadnji konec svoje poti.

Toda, kakor hitro je stopil na domače dvorišče, mu je postalo zopet mehko pri srcu. Okroginokrog so stale bele jablane, od hiše do njih pa je bilo vse lepo pometeno in posnaženo. Tisti sladki mir, ki nas pripravlja na prelepe velikonočne praznike, je objel že vse okrog.

In pomislil je, ali bi raje ne molčal še teh pet dni in privoščil starčku očetu in starici materi še te zadnje vesele praznike v življenju.

„Da sem jih prišel samo pogledat, porečem,“ si je prikimal in je stopil počasi v hišo.

2.

Kakor vsak večer, odkar je bil spoznal, da je izgubljen, se je omamil tudi ta večer z nekolikimi kapljicami temne tekočine, da je potem trdno in dolgo spal. In kakor vsako jutro mu je bila tudi to jutro glava težka in brezkončno grenko v srcu.

Dvignil se je nekoliko na postelji, oprl se je na komolec in je premišljeval.

V prejšnjih časih je ležal skoraj vsako dopoldne, pušil je cigarete in je čital iz lepih, skrbno izbranih knjig, ki jih je imel cele dolge vrste v omari.

Pogledal je tja in je šel z očmi počasi čeznje. Radoveden je bil, kak vtisk bi naredila nanj danes mesta, ki jih je prečital že stokrat z vedno večjo slastjo.

Vstal je in si je izbral droben zvezek ter se je vrnil ž njim v posteljo; odprl je, ne da bi iskal, in je čital:

. . . in črna ptica plava
tam daleč za polnočjo . . .
Z ledeno grozo v srcu
blodeč strmim za njo.

„Hm, dobro sem izbral!“ se je nasmehnil. In spomnil se je, kako je čital to pesem in v njej te verze prvokrat pred štirimi leti. Takrat je bil zdrav, čil in vesel in na smrt še mislil ni, pa so ga pretresli, — danes mu kroži črna ptica že tik nad glavo, a ne vidi pred seboj nič drugega nego toliko tiskanih besed na belem papirju.

Mrtvo, vse mrtvo . . . in nemo gre tok čez odvite strune, čez prazno votlino pod njimi . . .

Vstal je hitro, ker mu je bilo pusto tako. Oblekel se je ter je odšel na polje. Počasi je hodil in oziral se je ves čas poskuševaje okrog, ker je moral šele videti, kako mu bo pri srcu, ko bo

sedel res zbran in hladen pod cvetočmi drevesi in bo gledal res brez čuvstev v dolino navzdol.

Zakaj čutil je, da danes še vedno vre v njem . . . vre neprestano, čeprav tako globoko in tiho, da se komaj opazi na vrhu drhtenje. Zdaj ta vroči upor, pa zopet ledena mirnost v njegovih prsih . . . to je pomenilo, da mu leži duša v mrzlici, da se še vedno ni naučila gledati hladno koncu v obraz.

A hotel je doseči to! Čim dalje je korakal čez polje in pre-mišljeval, tem bolj jasno mu je prihajalo, da mora biti njegovemu bivanju tu doma edini namen, streti čimprej v sebi vse, kar ga še veže na življenje, polomiti kosti in peruti vsemu hrepenenju v prsih, da bo mogel potem obrniti docela trezen svoje korake izmed ljudi.

Začutil je naenkrat, da se je bil pokazal majhnega samemu sebi, ko je mislil na to, da bi strašil druge sam s seboj in jih pre-ganjal s svojim upalim obrazom in s svojo strašno shujšano postavo.

Nič ni čudnega, če jih je groza smrti, katero predstavlja zdaj med njimi on, kakor predstavljajo oni življenje, — pokaže naj jim rajši enega, ki te groze ne pozna.

A v to je bilo treba najprej premagati ves strah v samem sebi, najprej umreti in priti šele potem še malo nazaj. Še se je bil pre-strašil groze v očeh teh ljudi, — treba se je utrditi, da bo groza še samo nje, groza jih njegove silne moči.

In tudi to se mu je že dogodilo, da je za hipe pozabljal, kam gre njegova pot. Ne, da bi se bil vdajal smešnemu upanju, ali morda vendar še ne ubeži; toliko moči je imel, da se mu taka misel niti od daleč ni približala. Samo tako mu je prišlo, da so se zvezale njegove oči proti njegovi volji in skrivaj za njim samim s stvarmi, ki so bile okrog njega, da so se obrnile njegove oči za trenutek okrog po planjavi, po kateri je hodil.

A tudi tega ni hotel! Tam, še pol ure hoda, je izkopen grob, tja se obrni in tja stopaj! Ne v tla, ne okrog: tja glej, nikamor drugam! Vsako oko, od koderkoli in kadarkoli se ozre nate, naj te vidi kakor kip ponosno vzravnane in hladno korakajočega.

In treba je, da te jih vidi čim več, da pojde trepetanje čez vso dolino, ko te zagledajo tako.

Zakaj glej, — kako bi govorili, če bi zvedeli šele potem, da te ni več? „Tiho in vdano je izdihnil . . .“ „Blaženo je v Gospodu zaspal . . .“ in morda še bolj sladke besede bi govorili in ničesar bi ne vedeli o tvoji lepi, trmasti, grenki smrti. In zato je treba, da stopaš do konca med njimi, da bodo enkrat videli klavrní junaki,

ki imajo vedno polna usta drznih besed, a ki grabijo stokajoč okrog sebe, če se jim utrne kri, da bodo videli na lastne oči, kako pride vrag po človeka, ki ostane do konca trd.

In nato je napravil mirno in hladno zaključek in čutil je z zadovoljnostjo, da se mu roka prav nič ne trese, ko je potegnila črto pod račun: še za dva, tri mesece, največ štiri je pljuč. Potem pride smrt!

Pravzaprav bi človek ne rekel ničesar, če bi živel lahko še kako leto; toda pribiti je treba sledeče: došel si do dobe v življenju, ko se neha mladost, to je ona doba, ko je sreča stanje, ter bi stopil zdaj itak tja, kjer so mogoči le še hipi sreče, tja, kjer se neha široka, vriskajoče cvetoča trata mladosti in prispeš po daljši ali krajši hoji samo še do oaz. Napiješ se pri vrelcu, odpočiješ za hip, vzdrtiš nad krasoto zelenja in cvetja okrog sebe, pa moraš zopet dalje, zopet globoko v puščino življenja z nejasnim in negotovim upanjem, da dospeš čez toliko razbeljenega peska pač zopet enkrat do nove oaze.

Ah, — oaza! Primera iz navade, kakor se že celo živi samo še iz navade in samo še iz navade občuti kak blede odsev sreče... Še strmiš v lepih samotnih urah predse in vidiš svoje sanje tam v dalji, a čudno trezen in hladen je njih obraz... Razgubila se je gloriola okrog njih glav in ostro očrtane so njih poteze, — skoraj kakor da niso sanje več.

In zato te ne strese več tako, če zagledaš korakati smrt naravnost sem proti sebi, ki stojiš že kakor drevo tik pred jesenjo ob poti. Strašno bi bilo, če bi bila prišla, ko so bile še vse zavite v belo cvetje tvoje veje, — danes naj zamahne v božjem imenu, brez stoka se nagneš in padeš vdano na usmiljeno trato pred seboj.

Nikdar še ni občutil tako jasno kakor to uro, da je njegova mladost že za njim, in nikdar ni umel tako popolnoma vse grenke resnice izreka, da je mladost, ta tako kratka mladost, edina resnična sreča v človeškem življenju in da je vse, kar pride za njo, samo neprestano bolešno, mrzlično varanje samega sebe. Pa skoraj toplo mu je bilo pri srcu, ko je pomislil, kako kmalu bo konec vseh prevar, konec te ene same velike prevare nad vsem, česar je nekoč pričakoval od življenja: velike, svetle mirne sreče, velike, svetle in mirne kakor solnce... Ne da bi dobro jedel in pil, stanoval v sijajnih sobanah in da bi mu padale lepe ženske v naročje, ampak da bi mu tekli dnevi v preprosti, neskaljeni harmoniji brez vsake

gorjuposti, da bi se vrstili mimo njega kakor zlati, čisti kelihi krepke, zdrave pijače, tega je čakal.

Toda prav zato, ker si je želel tako malo in obenem tako veliko, mu ni bilo dano nič. En sam silen, če še tako živalski nagon, bi ga bil vlekel neprestano dalje skozi vse življenje do konca. Toda, ker ni bil vprežen nikamor, ker je bil človek, ki more korakati le prost in tirati samega sebe dalje, zato so mu bile že danes trudne noge in bi bile obstale na istem mestu, da ni bilo preveč ponosa v njem pred onimi, ki so jih vlekli njih nagoni dalje, a so vendar mislili, da hodijo tudi oni sami od sebe in da so močnejši od njega.

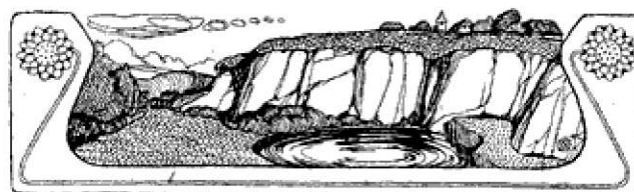
A brez zmisla je pravzaprav taka hoja in ves ta napor, in nemara bi se človeku zazdelo nekega dne vendarle za malo, da se kosa vsaj navidezno z vsemi temi tisočnimi sužniki. Zato je bolje, stokrat bolje, da bo že kmalu konec poti in da bodo zato tem močnejši, veličastnejši zadnji koraki, ko se človeku še hoče, da ga gledajo strme in občutijo vso svojo lastno klavnost.

In zazdelo se mu je, da je izginil iz njegove duše zadnji sled malodušnosti in celo z njegovih udov da je padla vsa oslabeledost in trudnost zadnjih časov. Visoko zravnal je stal sredi veličastno cvečutih dreves in je šel z ljubečim pogledom čeznje, čez te še v pomladanskem ornatu resne in globoko zamišljene starke in čez njih brezskrbni, v vriskajoči beloti topeči se zarod okrog njih.

„Glejte, tako padem!“ je zamrmral in je razširil široko narazen svoje roke. „Padem, kakor stojim, in samo, ker mora pasti vse, kar je stalo; in samo zato nekoliko prej, ker hočejo tako moči, ki so močnejše od mene!“

In s tolažbo v srcu, ki jo more dati le narava in ki jo more dati narava le močnim dušam, se je vrnil domov in je čutil v sebi moč, da bo tiščal v svojih rokah smrt in da jo bo tiral kakor jetnico pred seboj, dokler se mu ne izvije, se obrne in zamahne po njem.

(Dalje prihodnjič.)

Sam.

Dr. Ivo Šorli.

3.

a cvetno nedeljo je umrl v vasi Mohorjev Jakob, Sedejev nekdanji sošolec. Tudi on je šel k pogrebu. Naslonil se je na koru čez ograjo in je gledal nepremično na krsto sredi cerkve. Tudi na grob je šel potem in je opazoval natanko vse, kar so počeli z rajnikom. Čudna omamica se je bila ovila njegove glave in zdelo se mu je, kakor da leži sam v krsti in gleda, kaj se vrši okrog njega, ker ne bo mogel več potem.

„Pravzaprav je vse to jako lepo,“ je premišljeval. „In pametno je bilo, da sem prišel še pravočasno domov. Vsi cerkveni obredi od prvega do zadnjega so lepi vendarle samo na deželi in posebno pogreb je poetičen le, če se vije med zelenjem, kakor je pust in dolgočasen med mestnimi hišami. Človeku bi bilo sicer lahko vseeno, a vendar je neke vrste naslada v tem, če ve, da se izvrši vsa komedija prav do konca čedno in apetitno.“

Toda . . . Naenkrat se je spomnil: kaj pa, če bo do zadnjega odganjal duhovnika od svoje postelje? . . . Poznal je župnika, da je strpljiv in zmeren mož; ali slednjič bi se moral vseeno držati svojih predpisov. — In ravnal bi popolnoma prav . . . Če član katerekoli družbe ne izpolnjuje, kar zahteva ta družba od njega, ga sme in ga mora izključiti . . . Zakaj na to niti misliti ni, da bi se on vdal in se hlinil . . . Ne! Da bi morali reči njegovi tovariši: „Simon Sedej, ki je bil vedno mož, je postal svoje zadnje ure baba!“

„Tako je bilo torej vendarle neumno, da sem prišel!“ se je zganil.

Mučno mu je bilo to spoznanje in jezilo ga je, kako je mogel pozabiti, kaj bodo zahtevali v preprosti kmečki vasi od njega.

„Najbolje je, če se zopet vrnem!“ se je odločil hitro. „Še te praznike ostanem, potem pa se zakopljem tam gori kje v kako bolnico. In ko pride moj čas, naznanijo doli, da so me spravili; pa bo mir!“

Ozrl se je okrog sebe in je težko vzdihnil. Čutil je, kako se bo vseeno hudo ločiti . . . Odtod doli se je videlo najlepše na vse

strani. Tako sladko bi bilo presanjati svoje zadnje dneve tu sredi teh solnčnih trat, napiti se za vso črno večnost njih svetle luči in leči potem k počitku pod domačo rušo nad njimi.

Ostal je dolgo tako. Spodaj je ležala dolina in visoko nad njo z vrha zvonika se je bleščal križ ostro in mrzlo in naravnost vanj . . .

In tako sta se gledala iz oči v oči . . . „Zakaj me preganjaš? zakaj me podiš odtod v žalostno tujino nazaj? Saj nočem nič zlega — pusti me, ker so trudne in bolne moje noge . . . Tiho in pokorno se stisnem v kot in zvonovi pod teboj naj oznanijo samo suho vest, da je zopet zaspal nekdo pod eno teh streh, samo suho, poslovno vest, kakor naznanjajo smrt beračev. Zakaj glej, — ne obžalovanja ne sočutja ne pričakujem.“

A blesk tam spodaj je ostal oster in hladen kakor oči človeka, ki je prišlo nesporazumenje med njim in teboj v njegovo od tuje roke zbegano srce, ko je ni nihče prosil, naj stopi med vaju.

In tako je postalo tudi njemu trdo pri srcu in malomarno se je obrnil zopet proti domu. „Pa pojdem!“ je skomizgnil. In sklenil je, da ne pove niti staršem ničesar, kako blizu je že njegov konec, da bo tudi ločitev brez vseh nepotrebnih besed.

Potem so prišli zadnji dnevi Velikega tedna. Zvonovi so potihnili in nobenega glasnega krika se ni slišalo več v vsej dolini. Sedeju se je ta mir čudovito prilegal in zdelo se mu je, da bi niti ne mogel drugače, nego da je hodil tudi on v tiho cerkev, kjer je drhtelo in molilo ljudstvo, globoko zatopljeno v misterij tajinstvenih obredov. Spominjal se je, kako je nekoč kot dijak s svojimi tovariši sam navdušeno prepeval te starodavne molitve. O, če bi mogel, bi jih pel morda še danes! Zakaj, če se je tudi vse izpremenilo v njem in čeprav je bilo takrat življenje pred njim, kakor je danes za njim, — srce je ostalo vendar še vedno isto.

Kakor ugašajo teh dvanajst lučk pred oltarjem drugo za drugo, tako so ugašala njemu leta en plamenček za drugim v duši . . . Samo oni veliki zubelj v sredi med njimi, ona lepa ljubezen do vsega, kar je lepo: cvet na polju, pesem v zraku, iskrena vera v dobrem srcu, samo ta plamen je gorel vedno enako močno, tiho in varno v njem in odločeno je šele smrti, da povezne pogašalko čeznjo.

In zato se je prepušчал preprosto in naivno mistiki teh molitev in šele zvonjenje po vsej cerkvi in bučni akordi orgel tretji dan so ga zbudili iz njegovih sanj.

Tedaj pa je vstal in je šel. To ni bil več njegov spev. In preveč rezko, brez prehoda je udarilo v prejšnjo tišino; in vse to veselje se mu ni zdelo niti desetino tako iskreno nego otožnost pred njo.

Taval je dolgo zunaj po polju, razburjen in slabe volje, in naenkrat mu je prišla misel, da bi odpotoval še nocoj. Vlak odide ravno eno uro pred vstajenjem. Sedel bi v železnični voz in bi ne slišal ničesar več . . .

A potem je pomislil, da bi si utegnili ljudje, posebno oni v trgu, njegov odhod krivo tolmačiti. Niti enkrat ga ni bilo mednje, — potrj je pač, preveč nesrečen, da se jim ni upal prikazati; in zdaj je nenadoma zopet odšel, ker ne najde nikjer miru. In oddahnili bi se, da so rešeni vseh mučnih trenotkov, ko bi prišel in bi človek pravzaprav ne vedel, kako bi ž njim; oddahnili bi se gospa zdravnikova, da ji je prihranil bolešt, gledati ga takega; zakaj dolžna bi si bila vendar pred lastnim srcem, da ji je hudo, če vidi umirati njega, ki ga je ljubila nekoč . . .

Ne! Tega veselja jim ne privošči! Če se je že vdal lastnemu srcu, da gre rajši, nego bi razburjal svet s svojo nekrščansko smrtjo, žalostil starše in se dal zagrebsti kakor ropar zadaj za pokopališkim zidom, — tem ljudem mora vendar prej še pokazati, da ga ni sklonilo: še enkrat in zadnjič naj ga vidijo stati strmo pred seboj.

In nikdar bi ne bilo lepše prilike nego nocoj, ko privrejo vsi na trg pred cerkvijo, gledat procesijo.

Oblekel se je hitro v svojo najboljšo obleko in s posebno skrbnostjo je skušal izbrisati znake svoje bolezni s sebe, da bi stopil zdrav in krepak prednje. In z zadovoljnostjo je občutil, ko se je pogledal v ogledalo, da se bo gospe zdravnikovi zahotelo morda zopet po njem, ko ga bo videla tako . . ., da se zbudi v srcu Anice plavolaske rahla misel, kakor bel oblaček na obzorju, ki ne bo mogel nikdar do cvetnih poljan na zatonu . . .

Bil je krasen, jasen dan. Cvetje se je bilo tuintam že osulo, a zato se je svetilo v solncu mlado, živozeleno listje, kakor iz svile. In čudovito moč mu je vlivala vsa ta krasota v srce, ko je korakal počasi proti trgu.

„Pravzaprav bi moral biti človek pameten in vzeti, kolikor mu še hoče dati življenje. Kaj bi se bojeval še dalje, kdor ima kroglo v prsih?“ je premišljeval.

In zazdelo se mu je naenkrat mučno, da bi imel človek nekaj tednov pred smrtjo načela. Zdravi, prosti ljudje jih zatajujejo, —

ubog, bolan študent naj si domišljuje, da bo on baklja, ki bo kazala drugim pot iz njih sužnosti! In slednjič, — kaj bi dosegel? Onim, proti katerim bi se boril, bi se zdel hujši od razbojnika, drugi bi majali z glavami za njim in bi se vpraševali sami pri sebi, čemu počenja pameten človek in še tik pred smrtjo take stvari.

„Nič! Če me sprejmejo ti tam, kakor so me nekdej, se vržem po glavi v vrtinec in bom norel po njem okrog, dokler me zadnjič ne zavrti in požre; drugače se poberem še jutri spet odtod in napravim sam vsemu hiter konec!“

4.

A sprejeli so ga, kakor je pričakoval.

„Kako ste se popravili! Neverjetno! Pa v tako kratkem času!“ so mu hiteli od vseh strani naproti.

„Kaj ste pa govorili tako čudno oni dan!“ je vzkliknila karajoče gospa zdravnikova.

Sedaj se je nasmehnil.

„Eh, tako! Jezen sem bil na ves svet, da me je malo vožnje tako zdelalo, pa mi je bilo, da bi bil kar grizel. In pa še nekaj me je bilo zgrabilo. — Vam že povem potem, gospa!“ je pristavil bolj tiho.

In ko so zazvonili zvonovi in se je ustopila družba tako, da je mogel govoriti samo ž njo, ji je povedal.

„Ljubosumen sem bil, ker sem videl onega v tvoji družbi. Kdo je bil?“

Bila je očitno presenečena, da jo zopet tika, ker ni pričakovala, da misli še vedno na take stvari. Ni si ga mogla že predstavljati več drugače, nego kako lazi že nekaj časa okrog, in povedo potem nekega dne, da ga ni več. In še zdaj, ko je stal zopet pred njo, kakor da ni več bolan, so se le polagoma vračale k njej grešne misli kakor deca k materi, ki jih je bila preplašila neznana stvar.

„Kaj me gledaš? Da, jaz te ljubim še vedno . . . In bolj te ljubim nego kdaj prej!“ . . .

Naenkrat je bila zavrčala kri v njem in te besede so ga bile zapekle v prsih. Kakor je stala zdaj kipeča in zapeljiva pred njim, ni mislil več na bolezen, ne na smrt, ampak samo, kako je bilo lani, ko je trepetal v njenih objemih.

„In ne zaradi svojih pljuč, ampak zaradi tebe sem postal bolan tam gori. In samo zato sem prišel, da me ozdraviš ti . . . Še enkrat

na teh ustnicah, še enkrat v tvojih rokah . . . samo to je gorelo po meni . . . in čutil sem, da ne najdem nikjer miru, dokler ne slišim iz tvojih ust, da si še vedno moja.“

Strepetala je in je povabila glavo. V tem hipu pa je prišla procesija iz cerkve in z drugimi vred se je zgrudila tudi ona na kolena. Njemu pa se je bilo zvrtilo v glavi burne strasti in nehote se je naslonil na zid za seboj.

Toda naenkrat ga je zadel trd pogled, da se je ozrl nehote tja. Duhovščina je stala ravno vstric njega in dekan, ki je vodil izprevod, je imel svoje oči vprte naravnost vanj.

„Poklekni!“ so velele oči.

Sedej se je presenečeno ozrl. Niti zapazil ni bil, kdaj so bili poklekneli vsi drugi in da je stal še samo on pokoncu; moral se je bil tudi odkriti le instinktivno, ker se ni spominjal, kdaj je bil snel klobuk z glave. Res, če ne bi bil prezrl, da se bližajo, bi se bil prav gotovo vsaj nizko sklonil, ker mu ni prišlo na um, da bi bil tako kljuboval; tudi če bi ga bil kdo tiho in prijazno opozoril, naj stori, kakor so storili vsi drugi, bi bil storil.

Toda tako ne, kakor je hotel oni tam! In zato se ni niti premaknil.

„Poklekni!“ je velel dekanov pogled še bolj trdo.

„Ne!“ mu je odgovoril njegov in skozi vse telo, od pesti skozi vse mišice ga je zadržnilo nekaj jeklenega, da se je brez volje, čeprav ne proti svoji volji še bolj strmo zravnal in ostal ves čas, dokler je gledal oni sem, nepremično tako. In vsa množica se je bila ozrla in je videla, kaj se je bilo zgodilo.

Tedaj je zmajal dostojanstvenik komaj vidno z glavo in je šel dalje; klečeči pa so se polagoma zopet dvigali.

Mučen molk je nastal okrog Sedeja. Spoznal je takoj, da jim je bil napravil javen škandal, da jih je bilo sram njegove družbe in da ni niti eden odobral njegovega ravnanja. Toda rekel mu več trenutkov ni nihče ničesar. Tedaj pa se je obrnil naenkrat župan, visok, ogromen človek, k njemu in videlo se mu je, da se zdi njemu edinemu dejanje mladega upornika bolj smešno nego tragično.

„Vi ste pa res preveč dosledni, prijatelj!“ je rekel z ironičnim smehom.

V Sedeju je zavrelo še bolj. Če se je že njim in pred vsem temu človeku zdelo bolj primerno, da so se zgrudili v prah pred nečim, česar niso poznali v svojem srcu, naj pustijo pri miru vsaj njega, ki se edini ni bal.

„Da, jaz sem dosleden! In morda res toliko preveč, kolikor ste vi premalo!“ je kriknil. In potem je dostavil prav tako ironično: „Dovolite, čemu ste se poklonili, gospod župan?“

„Simbolu!“

„Kakemu simbolu? Poguma nimate, da bi se ravnali po svojem prepričanju, ker se bojite dekana in kmetov . . . Vaše klečanje je bilo simbol kruhoborstva! Tako, če že hočete vedeti!“

Velikanu je šinila rdečica v glavo, a takoj se je zopet ubrzdal in se je zopet samo ironično nasmehnil.

„Z vami se o tem ne bom prepiral, prijatelj! In toliko manj, ker se vam vidi tudi v tem, da ste bolni. Morda vam pridejo duhovščina in kmetje celo prej prav nego meni!“

„Mislite? Ne, gospod župan! In dobro si zapomnite: zavedam se popolnoma, da so moji dnevi šteti. Danes tri mesece me gotovo ne bo več med vami. Toda če boste slišali, da je Simon Sedej obrnil, predno je umrl, potem . . . potem ne zaslužim drugega, nego . . . nego da pridete vi in vsi, kar vas je pravkar ponižno klečalo — k mojemu pogrebu! Zbogom, gospoda!“

Obrnil se je rezko, privzdignil je klobuk in je odšel, ne da bi bil pogledal še koga več.

Divjal je naravnost skozi trg proti domu. Kri mu je razbijala ob sencih in trepetal je po vsem telesu kakor nikdar v svojem življenju.

„Jako sem si okrajšal trpljenje! Najmanj en mesec prej me zadavi!“ mu je šlo skozi možgane, zakaj čutil je, kako so ga od koraka do koraka zapuščale moči.

Kmalu je bil tam, kjer je premišljeval prej o načelih.

„Smešno! Kaj so to — načela? To besedo in pojem so si izmislili dolgočasni brezkrvneži in ponavljali jo za njimi filistri in hinavci. Načela! Človeka, ki ima kri, vlada edino kri! Jaz bi se naučil lahko na pamet vsa najbolj pametna in najbolj spoštovanja vredna načela, pa bi storil vendar največjo neumnost, če bi me zgrabilo; ali pa bi imel namen, storiti največjo neumnost, pa bi napravil kaj tako pametnega kakor prav zdajle, ko sem povedal tem mamelukom, kar jim pritiče.“

Občutil je, da je bil storil to uro svoj zadnji korak z vrta življenja na samotni, črnih senc polni kraj, kjer vlada smrt. In bilo je prav, da mu je dala strast dovolj moči in je zaloputnil vrata tako naenkrat in tako trdo za seboj, da so strepetali vsi, ki so ga videli odhajati tako.

„In zdaj je na meni samo še to, da se ne opotečem niti enkrat več na tej kratki poti do odprtega groba in da boste drhteč strmeli, kako ležem vanj!“

Stisnil je pesti in je korakal trdo dalje. Mrzle kaplje so mu stopale na čelo, noge so se mu šibile, a z železno voljo se je držal pokoncu, da se ni odpočil niti enkrat na vsej poti do doma.

Tam pa je hitel v svojo stanico, in pričelo ga je daviti, da bi kričal bolečin.

Tista noč potem je bila strašna. Komaj toliko moči je našel, da je odpravil mater, ko ga je prišla klicat k večerji; potem pa se je zaklenil in se je prepustil topo mukam svoje bolezni.

Okno je bilo odprto. Topel veter se je valil zunaj; in če je privzdignil bolnik oči, je videl, kako so se podila drobna peresca odpadajočih cvetov po temini.

5.

Oba velikonočna praznika je prebil. Sedej v svoji sobici, ležeč v širokem, starem naslanjaču, ki si ga je bil ob lanski bolezni sam kupil. Oblačno je bilo zunaj in neprijazno. Vse cvetje je bilo odpadlo, samo še troje dreves tam spodaj nad vasjo se je slabotno belilo izza temnega zelenja kakor ginoč sen proti jutru ... V noči na torek pa se je ulil dež in je izpral tudi še ta zadnji sled pomladi.

Potem je prisijalo proti poldnevu zopet solnce in bolnik se je izvlekel z veliko težavo na klopico pred hišo.

Komaj je sedel, je prišel oče iz hiše in se je ustavil.

„Kako ti je danes?“ je vprašal, poskušajoč, ali grablje še dobro držijo.

Bolnik je zmajal z rameni in se je nasmehnil.

„Slabo. Treba se je pripraviti. Izprva sem mislil, da bom še kak teden, zdaj pa čutim, da sem popolnoma pri kraju; morebiti bom že danes teden tam gori.“

Pokazal je proti pokopališču in je pogledal očetu pozorno v oči.

Starec se je samo čudno zamajal in je obrnil potem svoj obraz trdo proti vasi.

Ostala sta nekaj časa tako; nobeden ni izpregovoril.

„Zdelo se mi je bolje, da vam povem, da se preveč ne prestrašite, če me najdete takole zjutraj enkrat mrtvega v postelji,“ je rekel sin potem.

„Ali boš še mogel priti sam v cerkev?“ je vprašal oče in je gledal tudi zdaj še ves čas doli.

Onemu se je zmračil obraz. Pomislil je nekoliko in potem je zmajal z glavo.

„Jaz ne bom mogel nikamor več. Še iz sobe sem se komaj privlekel.“

„Potem bi bilo pa najbolje, da bi poklicali gospoda gori, dokler si vsaj še tako . . .“

„Prepustite to meni! Že povem sam, kadar bom hotel!“ je rekel bolnik trdo.

A na te besede se je obrnil starec naenkrat rezko sem.

„Ti, povej, ali je res, da se ne misliš spraviti z Bogom? Kaj?“

„Kdo je rekel?“

„Že kdo. Na Veliko soboto zvečer da si se sam pohvalil vpričo vseh ljudi tako. Sram te bodi, Jud!“

Bolnik je odprl široko oči in je planil potem pokoncu, kakor bi ga bilo pičilo.

„Kaj? Če vam sin pove, da mora čez nekaj dni umreti, nimate drugih besed zanj, nego da ga zmerjate?“

„Tak pogan ni moj sin! Ali sem te tega učil? Če misliš tako, rajši kar pojdi! Če hočeš, da pošljemo po gospoda, je prav, če ne — — —“

„Ne, oče! In zapomnite si, da je vsaka beseda zastonj! Amen!“

„Potem pa ne boš umiral v moji pošteni hiši! Toliko ti pa jaz pravim! Če te imam vleči z lastnimi rokami na gnoj, te bom vlekel!“

In ne da bi ga bil pogledal več, je odšel s trdimi koraki v hišo nazaj.

A na pragu se je ustavil še enkrat in se je obrnil s srditim pogledom ven.

„Pa nič ne misli, da te bomo veliko silili in prosili. Kogar je Bog že tako zapustil, za takega je itak škoda vsake besede. Če do jutri zvečer nisi izpovedan, se lahko pobereš, kamor hočeš! Tu mi ne boš delal sramote več!“

Bolnik je ostal sam. Samo nasmehnil se je, zakaj reči si je moral, da ima tudi ta prav. Smešen se je zazdel temveč samemu sebi, ko je le za hip pričakoval, da se zgrudi oče uničen na klop, ko mu pove, da mora umreti. Kaj pa je smrt tem ljudem? Komur življenje ni nič, mu tudi smrt ni nič.

Čez nekaj časa je prišla tudi mati in mu je prinesla skodelico juhe. Vse oči je imela obrobline od joka in spoznal je, da ji je oče že vse povedal, suho in kratko, kakor je bila vedno njegova navada.

Pričakoval je, da mu kaj poreče; a položila je skodelico molče poleg njega in je hitro odšla, kakor da se boji ostati sama z njim.

Izpil je juho in zdelo se mu je, da ga je čudovito pokrepčalo. Morda bi napravil lahko celo nekaj korakov. Vsaj da bi se umaknil delavcem, ki pridejo zdaj opoldne vsakčas obedovat domov, in mrkemu bratu, kateri ga ni mogel nikdar posebno trpeti, morda iz zavisti, da se mu bolje godi, ali iz nevoščljivosti, da je njegovo študiranje toliko oškodovalo hišo. Če bi ga oče nahujskal, bi prišel gotovo še on in bi kričal s svojim odurnim glasom nanj.

Segel je po palico in je poskusil hoditi. In res mu je delalo manj težave, nego je pričakoval.

Po položno vzpenjajoči se stezi se je obrnil proti malemu seniku, ki je stal na drugem slemenu pokopališkega griča. Tam gori je bilo vedno toliko sena, da se je človek lahko udobno zleknil, in če je odprl vrata, ko so bila obrnjena proti dolini, se je ležalo čudovito prijetno na gorkem solncu.

Dvakrat se je moral odpočiti, a slednjič — ravno poldne je zazvonilo — je prispel vendar na vrh.

Treba je bilo po mali lestvici nekaj stopinj s tal, ker je bil senik precej visoko podzidan.

Zavrtel je ključ, ki je bil vtaknjen v ključavnico, in je vstopil. Sena je bilo letos vsled dobre lanske letine še nenavadno veliko in celo razbrskati ga je moral nekoliko, da si je napravil ležišče. Samo na eni strani pri vratih je bil pod skoraj gol.

Utrujen se je vrgel potem tja in se je prepustil brez vseh misli gorkemu solncu.

Glava se mu je pogrezala počasi v sen in skozi polodprte veke je bila videti dolina pod njim vedno bolj motna in vedno bolj daleč.

Spomnil se je, da bo moral proti večeru zopet domov, in mrzlo ga je streslo. Težko se je boriti, če je človek že tako truden in šibak, da si tega niti tajiti več ne more. Tako da bi zaspal in da bi ne mislil ničesar več in da bi se tudi ne zbudil nikdar več . . .

In res se mu je posrečilo, da mu je postalo, kakor bi bil del glavo globoko v črno, gluho temino in da je ugasnilo vse v njej.

Naenkrat je začutil, da so mu privrele solze čez lica. Kakor hitro je bila zaspala glava, se je zbudilo srce in je zaplakalo kakor dete sredi vse svoje strašne zapuščenosti. Na vsem širnem božjem svetu ničesar, česar bi se oklenilo v teh grenkih urah, pahnjeno kruto ven na cesto, da poteptano in pozabljeno izkrvavi, iztrepeti!...

In če bi zdaj tudi šel in storil vse, kar hočejo od njega, — kaj bi bilo? Sprejeli bi ga res pod svojo streho oni, ki ga zdaj že podijo izpod nje... včasih bi prišel kdo in bi pogledal, če še diha... mati bi mu celo zglavje prerahljala... in župnik bi ga hotel tolažiti... toda umiral bi vendarle sam in zapuščen...

Zganil se je jezno in je udaril z roko po senu, kakor bi se hotel zbuditi.

„Vrag vendar, da se ne smem izpustiti niti za hip z vajeti... Če se izgubim, pa že postanem klavrn in jokav. Že vidim, da bom moral gledati tudi smrti do zadnjega trenutka trezen v oči, ker drugače me res še premamijo...!“

Napravil si je zglavje više in je opazoval potem kmete spodaj po njivah na ravnini za vasjo. Gori in doli, na levo in na desno so korakali za svojimi konji. Posebno one tam doli ob robu je bilo skoraj smešno videti, kako so bili mičkeni in njih konji nič večji od podgan in kako so imeli vendar vse tako zares...

(Dalje prihodnjič.)

Ti me boš razumela.

Tam, koder v temi tone dalj,
čuj, tam je moje kraljestvo —:
Ko pride čas, ko Te svojo bom zval,
razkrijem Ti duše zločestvo,
Marija, — Ti lilija bela!

S solzami v očeh in s čelom na tleh,
na ustnih neviden sovražni zasmeh
razkrijem — nedolžni Ti — veliki greh,
ki me muči v teh svetih nočeh,
in Ti me boš razumela!...

Rusmir.

Sam.

Dr. Ivo Šorli.

7.

ako je ležal nepremično, da je bilo prišlo solnce že nad gore, ko je začul prihajati glasno govorjenje vedno bliže.

„Oče je . . . in brat!“ se je začudil.
Res sta bila kmalu na trati pod njim.
„Simon! Kaj si gori?“ je vprašal oče.

„Da. Kaj je?“

„Doli pojdi! Kaj boš polegal tako! Če si bolan, se spravi v posteljo in se odpočij!“

Glas je bil skoraj prijazen.

„Že pridem. Pustite me še nekaj časa tu!“

„Čuj, Simon! Gospod župnik je rekel, da bi prišel najlaže zdaj pod večer. Saj je res sramota. Vsa vas že govori, da se braniš. Pojdi no, da ne bodo otresali jezikov ob nas!“

„Torej samo zato jim je! Za sramoto, ne zame!“ je pomislil bolnik.

„Ne!“ je kriknil osorno doli. „Pustite me pri miru! Če vas bom potreboval, že pridem!“

Ona dva sta spodaj nekaj po tiho govorila in potem je slišal enega oditi.

„Ne bodi tak, Simon!“ se je oglasil čez nekaj časa brat, ki je bil ostal. „Če ne moreš sam, ti bova pomagala midva doli, ko sva že tu. Če boš pa le svojo gnal, te oče res ne bo pustil več v hišo. Saj veš, kak je!“

„Toliko mu pa le še povej, da so mu moja vrata zaprta!“ se je zaslišalo ta hip starega izza ovinka. „Cigana bi ne zapodil, če pride krščansko umirat k meni; za luterane pa nimam prostora!“

„Pustita me pri miru!“ je zakričal bolnik srdito. „Alo! spravita se, sicer izderem desko in vama pokažem pot. Toliko moči že še imam. Kdo je vaju klical?“

Brat ni odgovoril ničesar več in je hitro odšel.

„Pusti ga, pusti! Bo že še rad prišel!“ je kričal oče še bolj od daleč.

„Ne! Zdaj ne grem več. Naj se zgodi, kar se hoče. Tudi če imam poginiti lakote!“ je odgovoril bolnik, a glas mu je bil prešibak, da bi ga kdo slišal.

Okrog vogla je zavel veter in daleč spodaj izza hriba na jugu se je vzdignila čez rob slemena tolpa belih oblakov, ki so strmeli s svojimi debelimi glavami neumno sem gori.

„Še dež bo!“ si je mislil bolnik, a ni ga strašilo. Bilo mu je res vseeno.

Ležal je zopet dolgo časa nepremično tako in tudi v njegovi duši se ni premeknilo nič več.

Samo topo je čakal, kaj bo, in samo zlobno veselje se je vzdignilo včasih čez to omrtvelost, da se spodaj doma in v vasi vsi bolj razburjajo nego on tu gori. Le če se je spomnil matere, ga je rahlo opomnilo. Pričakoval je samo še nje in čuden strah ga je obšel vselej, če se je spodaj kaj zgenilo.

In res je zaslišal čez nekaj časa tihe, hitre korake; potem je zaškripala lestvica in izsušeni bolesten obraz starke se je prikazal čez rob.

V rokah je prinesla nekaj skrbno v belo ruto zavitega.

„Na, popij!“ je rekla tiho in je sedla poleg njega. „Gospod župnik ti je poslal. Jaz nisem imela več. Prav zate so pripravili, da se okrepčáš.“

Molče je vzel in je pil. Juha je bila res dobra in še skoraj vroča, da je čutil z vsakim požirkom, kako se mu vračajo moči. In ko je prišel na dno, mu je spolzela debela solza čez lice.

„Povejte gospodu župniku, da me je njegova dobrotljivost pokrepčala kakor druge njegovo obhajilo,“ je rekel in glas mu je drhtel kljub vsem naporom, da bi govoril trdno.

„Glej, kako je dober; ti pa se ga tako braniš. Njegova sestra je rekla, da je imel oči solzne, ko jo je poslal k nam.“

Bolnik je molčal.

„Pojdiva zdaj! Za dež se napravlja in lahko bi se še bolj prehladil!“

„Ne grem več, mati. Oče mi je prepovedal hišo in povejte mu, da rajši umrjem tu gori, nego bi še kdaj prekoračil njegov prag.“

Starki je omahnila glava in gledala je nekaj časa nepremično v tla.

„To je rekel le tako . . . v jezi . . . Potem mu je pa žal, ko reče. Pojdiva no! Boš videl, da še ve ne več . . .“

Vstala je in ga je prijela rahlo za rokav.

„Ne grem, mati! Vsaka beseda je zastonj. Če mi hočete pri-
našati še kak dan malo juhe, je prav; ako ne — — —“

Zdaj se reva ni mogla več premagovati in je glasno zaihtela.

„Pa vendar ne boš umiral tako! O Jezus, ali si nas res tako
popolnoma zapustil . . . Usmili se vsaj mene, otrok, če nimaš kamena
namesto srca v sebi — — —“

Privzdignil se je s težavo in si je podprl glavo z desnico.

„Ali je tudi vam samo za sramoto, mati?“ je vprašal in polno
gorjuposti mu je bilo srce. „Če grem zdaj lepo z vami in se pustim
ponižno prevideti, pa bo vse prav, kaj ne? Zagrebete me, še malo
pojokate, kakor je že navada, in potem pojdete zopet krompir oko-
pavat. Svet bi se ne podrl, kaj, če bi mene ne bilo več?“

Starka si je hitro obrisala solze, ga je pogledala s čudovito
svetlimi očmi in je zmajala počasi z glavo.

„Kaj se bo svet podiral? Vsak mora iti, če ga Bog pokliče . . .
eden malo prej, drugi malo pozneje. Tisto bi vedela, da sem le še
kak dan in da se bova kmalu spet videla v nebesih, če umrješ
kakor kristjan. Če ostaneš pa tak, se ne bomo videli nikoli več in
noč in dan bi mi bil pred očmi, kako trpiš — — —“

Vsaka njena beseda je bila bolj pretrgana, in zdaj ji je odrekel
glas. Padla je z obrazom na seno in vse trhlo, borno telo se ji je
zvijalo groze in bolečin.

Mrko jo je opazoval in čudil se je samemu sebi, da je tako
mrzlo njegovo srce. „Trd človek sem pravzaprav,“ je premi-
šljeval. „In vendar bi skoprnel, če stojim pred cvetočim drevesom
. . . če strmim v to lepo dolino pod seboj . . . A nemara je tako, da
mora ljubiti vsako srce do vseh globin samo eno . . . ali naravo
ali ljudi, ali nadnaravne stvari ali kar si bodi. — In tako jaz ne
morem ljubiti ljudi in mi je pri tem skoraj vseeno, kdo so . . . In ti
tukaj me tudi ne ljubijo, ne oče, ne brat, ne mati . . . Tudi moje
ljubice me niso ljubile. Dal nisem ljubezni in je nisem našel . . .
Samo z dehtečimi polji, s šumečimi gozdi, z oblaki in z valovi
smo se umeli . . .“

Materin jok mu je postajal vsak hip bolj mučen in sklenil
je, da naredi hiter konec.

„Tisto veste, mati, kak sem, če enkrat rečem. In rekel sem, da
ne grem več domov!“

„Kaj? Tukaj hočeš ostati? Čez noč misliš biti tu? Saj zmrzneš!“
je vzkliknila starka in ga je gledala s prestrašenimi očmi.

„Zarijem se v seno, zaprem vrata in ne bo mi mraz. Vsekakor pa se ne ganem odtod. Treba mi je namreč, da sem res sam in zberem svoje misli. Jutri, ko mi prinesete zajutrek, vam potem povem, kako sem se odločil. In zdaj pojdite, mati, in naj me ne moti nihče več, ker bi ga ne pustil več gori!“

Še hip ga je gledala, a potem se je odpravila ihteč skozi vrata.

„Saj vem, da je vse zastoj! Očetova trma se vas drži kakor lubje drevesa. O, jaz uboga reva!“

„Pa vsaj odeje ti prinesem!“ se je obrnila med vrati še enkrat.

„Ni treba, res ni treba, mati. Vidite, saj se že spet jasni in noči niso več tako mrzle.“

Ko je bila mati odšla, se je zakopal do vratu v seno in je občutil res takoj prijetno gorkoto.

„Zdaj bo vendar mir!“ je zamrmral in se je zagledal spet tja doli na južno nebo, kjer je severni veter potiskal nevoljno se umikajoče oblake nazaj za gore.

7.

Ure so tekale še precej hitro, in predno si je mislil, se je pogreznilo solnce za vrhove in je začela zemlja polagoma bledeti kakor lice umirajočega človeka.

Bolnik je postajal truden in upal je že, da bo spal, ko ga je pričel dušiti nov, silen kašelj. Kmalu je bila okrvavljena vsa velika ruta, ki si jo je stiskal k ustnicam.

Šele ko je odzvonilo avemarijo, ga je zopet nekoliko popustilo. A bil je tako izmučen, da je jezno zaklel, ko je začul zopet nove korake, ki so se počasi bližali seniku.

Čakal je s srdito radovednostjo, kdo bo, ko ni spoznal stopinj. In glej, med vrati se je prikazal blede, vedno otožni župnikov obraz.

„Dober večer Bog daj! Tako vas pa še ne pustimo, prijatelj! Oprostite, da sem se vas predrznil motiti, a to nikakor ne gre, da bi ostal bolan človek vso dolgo noč sam tako!“

„Vi, gospod župnik?“ se je začudil bolnik. „Kaj vas je prineslo?“

„Kaj me je prineslo?“ se je nasmehnil župnik in se je naslonil na kup sena. „Pravzaprav bolj srce nego poklic. Ne, ne mislite, da se vsiljujem, — mene samega je prisililo, da sem moral priti. Sprejmite me kot človeka, kot prijatelja, če me ne marate kot duhovnika.“

Bolniku je postalo čudno pri srcu. Nekaj velikega, česar ni občutil še nikdar, je preplavilo njegovo dušo; in kakor v prikazen je strmel v črno, visoko postavo, slonečo pred njim.

„Tudi kot duhovnik mi bodite pozdravljeni!“ je zadrhtel nehote. „Ne sprejel bi duhovnika, ki bi prišel izpred oltarja k meni; a da ste prišli tako, sem vam hvaležen.“

„Izpred oltarja prihajamo le tja, kjer je že pripravljena pot Onemu, kateri prihaja sam in mi le kot njegovo ponižno spremstvo. Tu pa je prišel človek k človeku, vprašat, ali je sam dovolj močan, da si upa na najstrašnejšo pot, na pot, ki vodi s tega na oni svet! Prijatelj, ali res ne potrebujete tolažbe vere, ki je sijala tudi vam v najsrečnejši dobi življenja v srce, ki je vodila tudi vaše korake, ko so bili še plahi in slabotni? Glejte, zdaj ste zopet borni kakor otrok in brez lastne moči, — ali nočete ljubeznipolne roke, da vas pelje čez ozko brv mimo prepadov?“

„Ne verjamem v to brv, gospod župnik — zame je konec ravno skok v prepad, in smešno bi se mi zdelo, da bi se pustil voditi do brezna, kamor moram telebniti potem vendarle sam. O, ne ustrašite se, gospod župnik! Ne tajim vam s tem posmrtnega življenja in lahko da je! In lahko, da je tudi sodba in sodnik. A če je, se ga ne bojim in hočem stopiti gol in sam, kakor sem, predenj. Gospod župnik, ne izpreobračajte! Vsaka beseda je zaman. Zakaj ne ovračam vam, kar učite, samo tega vam ne verjamem, da veste vi, česar nihče ne ve! Glejte, celo prej bom vedel nego vi, in laže bi dal milodar jaz vam, ki sem že na vratih v zakladnico, nego vi meni, ki pridete šele bogvekdaj za menoj!“

Nasmehnil se je slabotno in se je ozrl v župnikov globoko povešeni obraz.

„Vaš glas je še trden in še popolnoma bister je vaš pogled!“ je rekel duhovnik čez nekaj časa. „Toda glejte, veliko število sem jih videl že umirati in zato vem, kaj zrejo pred seboj v smrtnih borbah zblojene oči. Vi porečete, da je vse to le posledica verskih pravljič iz mladosti; a najsi bo, kakor hoče: godi se skoraj vedno tako, da pričnejo v smrtni grozi iste roke, ki so odbijale prej vsako oporo, obupno iskati roke, ki bi jih podpirala v zadnji borbi. In tega se bojim za vas, če bi ostali tu gori . . . Sami veste in vam ni treba skrivati, da pride vaša ura lahko vsak hip . . . In zato sem prišel, da vas zarotim z vso ljubeznijo brata v Onem, ki ga morate spoštovati in častiti tudi vi, da vstanete in greste z menoj še ta hip . . .“

„Rekel sem že svoji materi, da ne grem!“ ga je prekinil bolnik z rezko nestrpnostjo. „Moj oče me je vrgel čez prag, in če me pride sam na kolenih prosit, se ne vrnem več.“

„Vaš oče ni razumel bolje. A zdaj, ko sem ga poučil, je izprevidel in je pripravljen . . .“

„Če mu ni velelo srce očeta drugače, ni bilo treba, da ste ga pregovarjali vi. Take roke, privlečene s silo od tujih posredovalcev do moje roke, ne sprejemam.“

Župnik je zmajal z glavo in se je nasmehnil.

„Mislil sem si sam, da bo tako. Ljudje ne govorijo zaman o Sedejevi trmi, — oprostite! Zato pa sem ukrenil že prej drugače: pripravljena vam je v moji hiši mehka postelja in vse, česar vam bo potreba. Ne odrecite mi prošnje, pojdite! In če ne morete sami iti, se boste opirali name, ali pa pokličem, da vas ponesejo. Noč bo že in nihče nas ne bo videl.“

Sedeju se je ustavilo srce in potem je čutil, kako se mu je mogočno razširilo.

„Gospod župnik!“ je zajecljaj.

Duhovnik se je obrnil vstran in je zamahnil z roko, kakor bi čutil v tem vzkliku vso kipečo hvaležnost, ki je pa ni maral, ker ni bil prišel zato.

„Poskusite, če morete vstati!“ je rekel hitro in se je sklonil, da bi prijel bolnika za roko,

A ta mu jo je odmaknil in je zastrmel s široko odprtimi očmi v že skoraj črno dolino.

Preveč naenkrat mu je prišlo vse to, da bi se mogel odločiti. In zato bi bil najrajši zopet sam, da bi premislil, da bi pretehtal, da bi se zavedel, kaj dela, ali ravna prav ali ne, ali sme in more sprejeti, kar mu ponuja mož, ki je prišel iz krajev, v katere se je še vedno branila stopiti njegova noga, čeprav ga je vleklo od tolike dobrote premagano srce.

„Pustite me še nocoj tu, gospod župnik!“ je vzkliknil naenkrat z mrzlično hitrostjo. „Nocoj še ne bo, to čutim natanko. Ne bojte se zame, gospod župnik! Res, če bi ne vedel, da se mi nocoj še ni bati, bi šel. Tako pa potrebujem še te ure sam zase, da se premislim v vse globine, da se prečitam še enkrat od prve strani do zadnje, ker hočem napraviti konec, kakršen bo v soglasju z vsem prejšnjim v mojem življenju. Sploh potrebujem zbranosti, potrebujem . . . Oprostite, gospod župnik, če vas prosim, da me prepustite to noč še popolnoma samemu sebi!“

„Ali ste trdno odločeni tako?“ je vprašal župnik počasi.

„Trdno odločen! Vam pa iskrena hvala, gospod župnik! In še to vam priznam: v tej uri je prvič, odkar se imenujem moža, da želim plačila na onem svetu; ne radi sebe, — za vas, gospod župnik, ker se vsaj človeškemu srcu, če že ne človeškemu razumu ustavlja, da bi ne bilo nikogar, ki je videl to vašo samotno pot . . .“

Župnik se je čudno zganil. In potem si je segel počasi v žep svoje suknje in je prinesel majhen bel koščen križ iz njega.

„Če je tako, potem se ne boste branili tega znamenja!“ je rekel počasi. „Tu zraven vam ga položim. In če bi vas prehitela ločitev s tega sveta, potem je na vas, ali iztegnete svojo roko in zgrabite kakor popotnik svojo okovano palico, kadar mora v hribih čez umikajoče se čeri . . . Ali hočete? . . . In če bi vas našli tako, s tem mojim spominkom v rokah, bi vedeli vsi, da je spoznalo v zadnji uri resnico vaše srce, in v nepopisno tolažbo bi bilo vaši ubogi materi in nam vsem, da vas spremljajo javno duhovnikove molitve na vaši zadnji poti . . . zakaj potem bi imel lahko opravilo z ljudmi . . .“

Bolnik je strepetaval in je iztegnil daleč svojo blede roko naproti.

„Dajte sem, gospod župnik! Hvala vam tudi za to!“

Župnik se je sklonil presenečen naprej in skozi somrak v seniku se je videlo, da se je čudovito razjasnil njegov obraz, ko se je sklonil globoko čez bolnika in mu je pogledal v oči.

A oni se je samo bolešno nasmehnil in je zmajal počasi z glavo.

„Ničesar vam ne obljubujem, gospod župnik. Samo tega se spomnite, kadar me boste videli ležati že tako ali tako pred seboj, s tem vašim darom ali brez njega: človek je bil, ki ni mogel ravnati nikdar drugače, nego je hotela njegova kri. In če boste videli v mojih rokah križ, vedite, da so ga vzele brez hinavščine in brez ozirov na ves svet; ne zaradi zvonjenja in cerkvenega spremstva, ne zaradi matere in ljudi, ampak samo zato, ker je zakričalo srce po njem. Toda če bo zakričalo, vedite, da je zakričalo največ v spominu na vas, ki ste prišli k meni z duhom in ne le z besedami tega, ki je tu gori prebit. In zdaj, gospod župnik, me oprostite, ker ne morem govoriti več.“

Nemo se je sklonil župnik in nemo je storil križ čezenj, kakor bi že zdaj blagoslavljal njegovo mrtvo telo. Potem mu je podal roko in je hitro odšel. In bolnik se je celo toliko zravnal, da ga je videl, kako je izginil v črno noč.

(Konec prihodnjič.)

Sam.

Dr. Ivo Šorli.

8.

otem je ležal Simon Sedej zopet dolgo nepremično tako.

„Kako me je bil že omamil!“ je naenkrat zadrhtel. „Popolnoma sem se bil že omeščal . . . Ampak iz ljubezni, iz samega iskrenega usmiljenja je bil prišel, zato so

se mu sama in brez moje volje odprla vrata mojega srca.

Morda pa vendarle ni res, da ne ljubim ljudi . . . Videl sem v življenju nekaj mož, in kakor pred mogočnim hrastom sem stal pred njimi . . . srečal sem nekaj žen z lepimi, svetlimi dušami, in kakor na cvetočo jablano sem gledal v njih tihi obraz.“

V tem hipu je zavaloval skozi vrata leden dih noči in bolnik je strepetal po vsem telesu. Zaril se je še globlje v seno in se je ogrnil okrog glave, da bi ga preveč ne bodlo.

„Kdo bi si bil mislil, da bom tu gori prenočil!“ se je nasmehnil in čudna veselost ga je obšla. „Tako je, če je človek preveč trmast. Lepo pokoren bi bil, napravil bi, kar hočejo Bog in ljudje, pa bi se jih kar vrstilo okrog moje postelje, ki bi mi slikali glorio nebeško in ki bi jih moral pravzaprav jaz tolažiti, ker je treba, da še živijo in čakajo, reveži, jaz pa jo imam že tik pred nosom.

Res, ta užitek bi si moral človek še privoščiti! Tudi od gospode iz trga bi prišel ta in oni. Kako vzvišeno bi bilo govoriti z gospo zdravnikovo z resnim glasom o posmrtnih stvareh, o ničevosti vsega posvetnega in o sreči, ki je tu ne najde človeško srce. Potem bi vstala, bi obljubila, da pride še, ko bi bila vendar prepričana in potolažena, da ne bo treba več. In bi odšla zopet doli na cesto, kjer bi je že čakal njen novi ljubček.

Vsekakor je krščanska smrt poleg drugega tudi najbolj dostojna, družabno priznana, takorekoč salonska! Kdo bo hodil v senik posete delat!

In vendar bi morala priti gospoda iz trga, slavna inteligenca, tudi sem gori. V znak protesta proti terorizmu, ki meče bolnike dru-

gačnega prepričanja na cesto, oziroma na seno! In corpore bi morala priti, — malodane z društvenimi zastavami, — ter se postaviti pod lestvami. Gospod župan bi stopil korak naprej ter bi govoril z izbranimi besedami o hijenah, ki niti mrličem ne prizanašajo . . . In nato bi se on, slavljenec, takorekoč corpus delicti ožigosanega terorizma, s težavo dvignil in bi pokazal namesto vseh besed svoje upadlo lice, svoj blede ecce homo. Urnebesni živio bi zaorili in nato bi priplezalo odposlanstvo drug za drugim po lestvah in bi mu izročilo diplomu častnega občanstva in bi mu dajalo poguma, naj vztraja do konca.

Vraga! Niti eden bi ne prišel, tudi če bi ležal vse leto tu gori! Kvečemu kak lačen študent, da bi se kompromitiral pred dostojnimi ljudmi in izgubil prostor pri mizi v ljudski kuhinji.

Pač tudi učitelj Krajar bi prišel. Ta prekla suha se je vedno zabavala ob njegovih brezbožnih dovtipih. Pa tudi, če bi ga niti poznal ne bil, bi vseeno prišel! Prav samo zanalašč! Samo zato, ker bi se ne spodobilo!

Neverjetno, kake manije imajo nekateri ljudje, recimo eden od milijona, da se kompromitirajo! In to na take različne načine! Ljudje iz tako različnih stanov! Zdajle — župnik na primer. Povabi očitnega pogana v svojo hišo! Kakor bi ne bil še dovolj nepriljubljen med svojimi ovčicami. Nič rad da ne govori, da je samsvoj, pravijo, — zakaj oni hočejo žlobudrača, ki jih ustavlja na cesti in jih vprašuje po njih Rdečki, tudi če mu za Rdečko in še za ženo zraven niti vruga ni mar. Zdaj mu manjka ravno samo še tega, župniku, da bi umrl tak grešnik nespokorjen pod njegovo streho!

Ne, — če bi sprejel njegovo povabilo, bi moral imeti tudi toliko obzira, da bi ne osramotil vrlega moža pred vsem svetom; moral bi ga celo sam naprositi, naj izvrši na njem, česar se je lahko izven njegove hiše branil. In ker tega noče storiti, tudi povabila ne more sprejeti!“

„In zato ostanem in ne premakne me nič več!“ je kriknil trdo in je stisnil zobe.

A isti hip so mu zobje glasno zašklepetali. Kakor bi bil zasadil kdo ostre kremplje v njegove prsi, ga je zbolelo strašno in rezko. In zvilo se mu je vse telo in se je stisnilo, da se je začutil kakor prgišče zdrobljenih koščic in zmečkanega krvavečega mesa na golem podu blizu vrat, kamor ga je bilo vrglo.

„Če bi človek pa vendar nekoliko potisnil, da bi zdrčal voz prej v prepad?“ je pomislil, ko se je bil nekoliko oddahnil. „Čemu, res, čemu prenašati še dalje te negnusne muke?“

Vzel je malo stekleničico iz žepa in jo je približal kakor za poskušnjo k ustnicam. Žarko se je zasvetila tekočina na dveh krajih... Dvoje zelenih, poželjivih kačjih oči se je pogreznilo v njegove... dvoje poželjivih, sladko prosečih oči... Samo en pik in prestando bo!...

„Hm... že res, da bi pomenilo tudi to, da sem vendarle vsaj napol opešal; in če bi gospod župan umel, kakor ne ume, bi se zagrohotal moji doslednosti, ko bi izvedel... Ampak ker ne ume, ostane le še vprašanje, ali imam potrebnega poguma?“

Pomislil je za hip in si je pritrdil. Roka je trdna in brez vsakih posebnih občutkov bi obrnil... Kvečemu, če se spomni človek matere... Pri vsakem pogrebu bi kazali vpričo nje na njegov grob za zidom in bi jo žalili... Ne smrt sama, ampak to bi ji bilo strašno... In nazadnje vendar ni zaslužila... vsaj ona ne...

Naenkrat se je vzpel od začudenja, da se ni spomnil prej. Sena je dovolj, streha je iz slame, pod in vse drugo leseno. Vse že davno spi. Predno zapazijo in pritečejo, bo že davno vse končano, niti koščica ne ostane in torej tudi groba ne bo treba.

In celo tega ne bo mogel nihče dokazati, da je res sam in hote zažgal. Prižgal si je morda cigareto, pa je zaspal... ali pa je —

„Sicer pa je tako vseeno!“ je prekinil rezko svoje omahovanje. „Misel je tu in treba jo je izvršiti, da človeku ne pride zopet kaj drugega, manj pametnega na um. Zelezo je gorko, — kaj smrt, kovač!“

In dvignil se je strmo pokoncu in je vzel vžigalice iz žepa. Položil si jih je pet na dlan leve roke, stisnil škatlo med palec in kazalec in je potem na štirih mestih počasi prižgal: v vsakem voglu enkrat in še pri vratih posebej.

In ko je pognalo vseh pet rdečih rož, je legel prav na sredo mednje, da bi jih počakal.

Toda naenkrat se mu je zopet zvalo vse telo in brezkončna groza se mu je vzdignila najprej v možganih in se mu je razlila bliskoma po vsem telesu... Brezkončna groza in brezkončno začudenje. Zakričal je glasno in planil na noge. Z enim skokom je bil pri prvem plamenu in ga je zadušil... vrgel se je na drugega, potem na tretjega in četrtega; in nato se je valil še od enega pogo-rišča do drugega, dokler ni bila ugašena zadnja iskrica.

Zgodilo se je bilo vse s tako hitrico, da se je zavedel šele, ko je stal zopet sredi črne teme.

Noge so se mu šibile, roke so mu trepetale, v glavi mu je grmelo, kakor da se pogreza svet.

„Kdo me je zapeljal? Kdo mi je vdahnil to proketo misel?“

Z blodnimi očmi je gledal okrog sebe, ali se kdo oglasi. Brezmejen srd mu je vre v prsih in mu jih je hotel razgnati. In s prsti, skrivljenimi kakor kremplji, je iskal, koga bi zgrabil za grlo in ga treščil ob deske.

„Ti sam si, lopov, šleva, slepar!“ je zakričal naenkrat in si je zasadil nohte v vrat... In kakor da se bje s smrtnim sovražnikom, se je sunil na tla, si stiskal glavo ljuto globlje in globlje v seno in je mahal neusmiljeno po njej ter si je ruval lase, dokler ni obležal, iz nosa in iz ust krvaveč in brez moči, tik pred vrati.

Počasi se mu je vračal razum. Pod levim ušesom je začutil ostro bolečino. Potipal se je in je videl, da je tudi tam mokro.

„Sam sem se, norec!“ se je nasmehnil. „A če me najdejo tako, porečejo, da me je davil vrag, predno me je vzel... Sicer pa...“

Privzdignil se je nekoliko in se je ozrl boječe okrog; a glava je takoj omahnila in zopet se je nasmehnil.

„Le pusti hudiča lepo pri miru, prijatelj, in obračunaj rajši sam s seboj! Čemu pa si nosil to zeleno čorbo toliko časa s seboj, če res nisi nikoli mislil na take stvari?“ . . .

Začudil se je tem besedam iz svoje duše, ker je moral priznati, da so bile resnične. Če natanko premisli, kako je bilo, mora reči, da mu je hušknilo res nekaj takega skozi možgane, ko je spravil stekleničico prvokrat v desni žep svojega telovnika „za vsak slučaj“ . . .

Segel je noter in jo je vzel ven. Potem je pretipal še druge žepe in je našel vžigalic. Vzpel se je, kolikor je mogel, in je vrgel vsako posebej z vso silo skozi vrata. Poslušal je in je prikimal, ko je slišal, da je padlo oboje v grmičevje pod trato.

„Malo moči je vendar še v meni... fizične namreč... zakaj moralne je še precej!... Namreč, da boš vedel, gospod župan: Tisti, ki je bil prižgal, si bil ti; tisti, ki je pogasil, sem bil jaz. Tisti, ki je zmagal, sem bil jaz; — oni, ki sem ga potem pretepel, si bil ti... in kar jih je takih na svetu... Je namreč v vsakem človeku kakor na dvorih: še tako zakoten poglavar ima pravico, da pošlje svojega reprezentanta, ki hodi potem sam notri okrog, kakor bi bil doma, in počenja svoje nerodnosti...“

Ampak zdaj bo mir... Zdaj sem sam... Ko sem ga pretepel, župana, so zbežali vsi...“

Zasmejal se je glasno in si je zadovoljno pomel roke. A naenkrat je zopet privzdignil glavo in se je ozrl okrog sebe.

„Mogoče, da se mi nekoliko blede ... Ampak to nič ne de ... zdaj sem varen, ko sem sam ... Zdaj je čisto vseeno, kako bom umrl, ali s križem v roki ali brez njega: — kakor bom, bo moj konec dosleden, moj in ne tako ... tako, kakor sem hotel. Res, župan bi bil napisal vso zadnjo stran, pa bi bili rekli: »Glejte Simona Sedeja rokopis!« In sam je zapisal »konec spodaj!« In bi ne bilo res!“

Ledenomrzlo je prišlo od zunaj in bolnik se je ozrl ven.

„Glej, saj je odprto!“ je zamrmral. „In zvezde so tudi gori ... da ne bo preveč temno, ko pojdemo ...“

Tedaj pa se je utrgalo zopet naenkrat nekaj v njegovih prsih, utrgalo in pretrgalo od vrha do tal in z leve do desne ... In potem tudi tam zunaj, od neba do zemlje, od zemlje do pekla, od vzhoda do zahoda ... In silni plameni so udarili iz globin in so se zagнали v divjem hrepenenju tja gori do višin in so se razlegali od konca do konca ... In on sam je ležal sredi plamenov.

„Zdaj bo konec ... zdaj prihaja smrt!“ je spoznal in visoko se mu je vzdignilo srce v pričakovanju in spoštovanju ...

In s široko odprtimi očmi se je ozrl okrog sebe in je iskal ... Ne da bi ga tolažil in podpiral kdo, ampak da bi občutil ž njim veličastvo te ure ...

9.

Plameni so se valili vedno bliže in že so iztegali od vseh strani dolge, pohlepno poskušajoče jezike po njem ...

„Saj sem pogasil!“ se je spomnil. Vzpel se je in je napel oči, da bi videl razločno. Res, črna tema je bila okrog njega in samo zdelo se mu je bilo, da gori.

Pomirjen je spustil glavo zopet na vzglavje; a v tem hipu je tudi zopet zagorelo. Celo iz oči samih so mu švigali glameni ... In usipalo se jih je vedno več in vedno bolj pekočih. Tu gori na čelu je žgalo še posebno.

Toda potem se je iznova izpremenilo vse vesoljstvo. Plameni so izginili in še črnejša je bila temina. Iskal je zvezd nad seboj, a jih ni bilo.

„Menda imam zaprte oči?“ je vzdrtel in jih je poskusil odpreti. Čudno: zdelo se mu je, da jih je počasi odprl, a zvezd vendar ni videl.

In stresla ga je strašna groza . . . Kam so šle zvezde? . . . Kje je svet? . . . Ali je res popolnoma sam in zapuščen daleč zunaj nekje, kjer ni že ničesar več?

„Morda pa že ne živim več in sem morebiti že umrl?“

Vzdignil se je z vso silo in je iskal z rokami opore okrog sebe.

„Treba je vendar videti, ali sem še pri zavesti,“ si je prigo-varjal, ko se je hotel zgruditi zopet nazaj. „Morda sem se oddalil nevede kdaj od vrat in zato ne vidim več neba.“

Še enkrat se je z vso močjo vzpel in potem je začutil za seboj kup sena. Naslonil se je olajšan nanj in je počival.

„Vse to je znak, da se še zavedam,“ je pomislil. In potipal je z rokami oprezno okrog sebe. To so vendar vrata! Tudi noč diha popolnoma razločno noter, zdaj še bolj nego prej . . . Torej bi moral videti ven . . .“

Premaknil je roko in jo je spravil k očem. Veke so bile zaprte . . . čutil je natanko. S trepetajočimi prsti je poskusil, da bi jih odprl; in res je zamigljala za hip majhna zvezdica tam daleč nekje pred njim . . . samo ena na sredi črnega neba . . . in je zopet izginila, kakor so prsti izpustili, ko nišo mogli držati več. —

Groza v njem je rasla vedno bolj in mu je stiskalo grlo, da je še komaj hropel. — Za hipe se tudi oddahniti ni mogel več.

Ampak ne samo od groze. „Nekdo mi kleči na prsih!“ . . . je spoznal naenkrat čisto jasno. Tu . . . ravno na srcu so bila kolena . . . ostra . . . koščena . . .

Z vso silo se je hotel otresti in obenem odpreti oči . . . In glej, posrečilo se mu je oboje. Globoko se je oddahnil in je pogledal proti vratom.

Usmiljeni Bog, kaj je stalo tam! . . . Sama smrt . . . Na rožancih je slonela in čudovito so se ji belile kosti.

Bolnik je gledal napeto tja in je opazoval, ali se kaj premakne.

Zdaj . . . dvakrat se je prikazen zamajala in potem se je obrnila naenkrat nekoliko sem. Pogledala je počasi po bolniku in komaj vidno so se ji premeknile čeljusti. Mogoče, da se je nasmehnila . . . iz votlih oči ni bilo mogoče spoznati ničesar.

Naenkrat je segla z levico nekam za hrbet in je prinesla koso sem, belo, koščeno koso.

Bolnik se je zdrznil . . . In v nepopisni grozi je iskal z rokami okrog sebe, da bi našel kaj in se branil.

In že je imel v desnici župnikov križ. Z divjim veseljem ga je dvignil predse, da bi prestregel udarec, če prileti! . . .

Smrt je premeknila desno nogo in potem levo . . . Samo še tri, štiri korake je stala pred njim . . . In počasi je prišla koso kakor kosec, predno zamahne . . . Toda v tem hipu se je zapotekla nazaj . . . Strmela je nepremično v križec in oči so ji bile še bolj votle . . .

In zdaj šele je spoznal, kaj ima v svoji roki: — silno orožje, ki premaga vsakega sovražnika z drugega sveta; znamenje, ki se ga boji vse, kar je pod zemljo in nad zemljo . . . In zmagoslavno ga je tiščal med prsti in ni premaknil očesa od pošasti, ki je stala plaho ob vratih.

„Poberi se!“ je jeknil naenkrat, in divji srd ga je zgrabil, da ona tam še vedno preži. Vzpel se je strmo pokoncu in se je zagnal tja. A kakor da je pošast tega že pričakovala, se je vrgla z enim samim skokom ven in je izginila.

Bolnik je ležal vnovič pri vratih.

„Zopet se mi je bledlo!“ je strepetal in se je ozrl okrog sebe. In potem je začutil, da drži križec še vedno trdo v dlani. Približal ga je počasi ustnicam in ga je poljubil. „Vsaj za hip si me rešil groze, Odrešenik!“ je zašepetal in ga je gledal. Drobceno je bilo belo nago telo in komaj se je videlo v črni temini.

A pričelo je rasti. Že je bilo kakor spodaj v cerkvi pred oltarjem . . . in čez malo trenutkov že kakor na velikem križu sredi pokopališča . . . In potem se je zgodilo, da ni bilo več na križu in tudi ne več nago, ampak v dolgi halji je stalo tam in je imelo odprte oči.

Bolnik je gledal in je trepetal.

„Ali si prišel, Gospod, vseeno k meni?“ je zašepetal. „Ali si prišel, ko si videl, kako sem reven in sam?“

Čakal je, kaj mu odgovori. A prikazen ga je samo gledala in ni premeknila ustnic. In hipoma je pričela bledeti, giniti . . . In tam, kjer je stala, je bila zopet črna noč . . .

Bolnik je bolešno zajechal in je iztegnil daleč svoje roke. In kakor da si hoče pričarati zopet pred oči, kar je bilo pravkar izginilo, ker je bilo sladko in polno tolažbe v tej strašni samoti, je iskal v temini. Toda nič več se ni hotelo izpremeniti in vse je bilo izginilo nekam v noč. Celo križ sam je bil izginil.

„Še izgubim te,“ si je rekel in si ga je zataknil za telovnik na prsih.

„Tako naj me najdejo! Iz tega bodo videli, kako lepo in vdano sem umrl . . .“

„Bog ve, ali bo trajalo še dolgo?“ se je spomnil naenkrat. In pozorno si je poiskal žilo in potem srce. Bilo je počasi, pojemajoče, kakor bi se hotelo vsak hip ustaviti. Spomnil se je nihala pri uri, ki dela vedno manjše kroge in se potem ustavi, ne da bi človek vedel kdaj in zakaj . . . Kakor zamišljen potnik, ki obstoji sredi ceste . . .

„Morda bi tako lahko zaspal in bi se potem niti ne zbudil več? . . .“

Zleknil se je, kolikor je mogel udobno; strašno trudna mu je bila glava in že vse misli ležeče omamljene po njej okrog.

„Seveda . . . še enkrat, še za hip bi se prebudil, ko bi se trgala duša od zadnjih vezi, a vsaj dotlej bi ne vedel ničesar . . .“

Sklenil je roke na prsih in je gledal strmo navzgor.

„Zdaj sem pripravljen . . . Celo križec bi vzel lahko v roke, da bi me potem samo še položili, kakor sem.“

Potegnil je razpelo ven in je ovil počasi in trdno prste obeh rok okrog njega.

„Tako! . . . Jutri pride mati že navsezgodaj in me najde . . . Gospod župnik . . . usmiljena duša . . . poreče, da me je sinoči že celo izpovedal . . .“

Videl je župnika, kako tolaži mater; videl je mater, kako verjame in se skozi solze smehlja . . . A naenkrat mu je švignila skozi možgane kakor razbeljen blisk plameneča misel in je požgala v hipu mehko sliko in vse okrog njega.

„A čemu potem vse to? Zakaj ležim potem sam tu gori, brez tolažbe, brez pomoči, a ne spodaj pri ljudeh, če sem hotel tako?“

Kakor bi se hotel iztrgati nežnanim močem, ki ga begajo in preganjajo, se je oprl z vso močjo na roke in je vstal. Noge so se zvijale pod njim, a z obema rokama se je držal sena, da bi ne padel. In polagoma se mu je posrečilo, da se je obdržal tako. Zakaj spodaj na tleh se je plazila malodušnost in jokava vdanost. Z grozo v srcu je gledal doli . . .

In tu se mu je zazdelo, da se nekaj beli tik pod njegovo nogo. Sklonil se je in je hladno pobral.

„Ti si torej!“ je zamrmral s trdnim glasom in si je prinesel križ pred oči. „Nič ne pomaga, — tudi ti moraš iti! Ne iz sovraštva, ne iz oholosti te pošljem zdaj od sebe proč, ampak zato, ker me zapeljuješ tudi ti od moje, — čuješ! — moje lastne, prosto izbrane poti! In ker si bil resnica, zato ne smeš biti laž . . . A laž bi bil,

če bi te našli pri meni. Zakaj drugače bi te tolmačili v mojih rokah, nego sem te vzel in držal jaz!"

Vrgel je z vso močjo in je slišal, kako je padlo v grmovje.

„Zdaj šele sem res sam!“ je kriknilo v njegovem srcu in je vse strepetalo divjega veselja in mogočne groze.

A završelo je spodaj in prišel je velik vihar od juga. Završelo je in potem se je zagnalo skozi vrata na izzivalca, da je telebnil trdo na tla, tja, kjer je bil pod najbolj gol.

In zopet je zagorel ves svet in strašen grom je pretresel vso zemljo. In v bolnikovi glavi je zagrmelo in zavrtele so se vse njegove misli v divjem vrtincu.

Njegovo oko pa je ostalo drzno in trdo stisnjene so bile njegove pesti. Slišal je, kako se je šibilo vejevje tam zunaj, stokalo in se bičalo, videl je vsak hip, kako je hušknil blisk čez pod in gori po senu, a on ni strepetal. Samo to bi bil rad vedel, ali je nevihta zunaj res tako divja, ali pa se samo njemu zdi radi strašnih bolečin. Poskusil je dvakrat privzdigniti glavo, pa je ni mogel. In ko se je tretjič napel, je zagorelo tako silno pred njegovimi očmi in je zagrmelo tako grozno v njegovih možganih, da si ni upal več.

Toda zdaj . . . zdaj . . . nekaj se je zabelilo ob strani in pogledal je skrivoma tja. In bila je zopet smrt, ki se je bila vrnila . . .

In stopila je počasi bliže in se je ozrla pozorno po njem.

A on ni več strepetal. Pokazal ji je sam roke in sam ji je pomignil, naj zamahne.

Stopila je čisto blizu in se je sklonila nad njega. Trenotek ga je gledala s svojimi votlimi očmi in potem je videl, da je vzdignila roko . . .

In še to je čutil, kako se mu je vdrlo njeno ostro koleno na prsi in kako so se oklenili njeni dolgi koščeni prsti njegovega vratu, da se ni mogel oddahnuti več.

